

В.В. Остапчук

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ТА ЇХ ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ

Розвиток державної служби як ефективного механізму здійснення функцій та завдань державного управління передбачає ефективне використання людських ресурсів на основі всебічного розвитку особи, підвищення рівня її професіоналізму, реалізації здібностей та особистих інтересів державного службовця в процесі трудової діяльності. Державна служба ґрунтується на системі законодавчо закріплених принципів, які визначають основні риси, сутність, зміст і значення державної служби.

Принципи державної служби зумовлені конституційно визначеними принципами державної діяльності, державного устрою, державного управління. Принципи державної служби як наукова категорія визначають вихідні положення та теоретичні ідеї, які віддзеркалюють об'єктивні закономірності розвитку держави і суспільства, найбільш характерні риси організації та функціонування не тільки самої державної служби, а й усієї системи органів державного управління, визначають зміст складних стосунків усередині цієї системи. Принципи державної служби встановлюють найважливіші закономірності в системі організації та функціонування державної служби, зумовлюють значимість, закономірність і соціальну цінність відносин, які виникають в системі державної служби [1, с. 106]. Правове встановлення принципів державної служби зумовлює функціонування державних органів, діяльність державних службовців, стійкість правового регулювання державно-службових відносин, а також обґрунтування тенденцій розвитку законодавства про державну службу [2].

Принципи державної служби – це основоположні ідеї, положення, настанови, які відбивають об'єктивні закономірності та обґрунтовані напрями реалізації компетенцій, функцій та завдань органів державної влади, повноважень та обов'язків державних службовців, які працюють у системі державних органів. Відсутність правових принципів державної служби тягне за собою появу в ній елементів бюрократизму, неорганізованості, беззаконня, несправедливості [3, с. 78].

Принципи це – суб'єктивне поняття. В ньому, за висловом Г.В.Атаманчука, міститься не стільки сама закономірність і взаємозв'язок, скільки наше знання про неї [4, с.186].

Принципи державної служби визначаються Конституцією України [5], деталізуються Законом України «Про державну службу» [6], іншими законодавчими та підзаконними нормативними актами. Вони реалізуються в процесі практичної діяльності державних службовців. Відповідно до ст. 3 Закону «Про державну службу» ця служба ґрунтується на таких основних принципах: служіння народу України; демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

Зазначені принципи необхідно, як уявляється, доповнити таким важливим принципом державної служби як економічність та ефективність її функціонування. Він означає необхідність функціонування держслужби в режимі досягнення поставлених цілей з мінімально можливими витратами, а також такими принципами? як політична і релігійна нейтральність, відкритість і прозорість державної служби.

Уважний аналіз ст.3 дозволяє зробити висновок про те, що вона деталізує три головних принципи державної служби:

- законність; • демократизм; • професіоналізм.

Законність і демократизм – загальні принципи організації і функціонування виконавчої влади, які своєрідно проявляються в організації державної служби. А професіоналізм – це її специфічний принцип.

Принцип законності передбачає:

- а) визнання верховенства Конституції над іншими правовими актами;
- б) обов'язковість законних рішень вищестоящих органів і посадових осіб;
- в) пріоритет прав і свобод людини і громадянина. Державний службовець зобов'язаний суворо дотримуватись правових актів, прав громадян, робити все необхідне для їх реалізації і захисту.

Узагальнено можна назвати такі напрямки реалізації ідеї законності: службовець повинен добиватися виконання законів громадянами і організаціями, він повинен сам дотримуватись законів, його права мають бути захищені.

Найважливіші прояви принципу демократизму такі:

- а) повна і постійна відповідність діяльності службовців інтересам громадян, суспільства, держави. Службовець діє в «чужих» інтересах. У разі виникнення конфлікту особистих і публічних інтересів він зобов'язаний керуватися останніми;

б) загальнодоступність державної служби. Частина 2 ст.38 Конституції передбачає рівний доступ громадян до державної служби. В ст. 4 Закону «Про державну службу» встановлено, що право на державну службу мають громадяни України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань, місця проживання, які одержали відповідну освіту і професійну підготовку та пройшли у встановленому порядку конкурсний відбір або за іншою процедурою, передбаченою Кабінетом Міністрів України;

в) гласність у здійсненні державної служби. Вона пов'язана з реалізацією права кожного вільно шукати, отримувати інформацію будь-яким законним способом; стаття 50 Конституції України проголошує право громадянина на вільний доступ до інформації про стан навколишнього середовища тощо. Гласність має бути як у відносинах з різними організаціями, так і в межах самого державного апарату. Законодавством закріплено і право службовців отримувати інформацію, необхідну для роботи, ознайомлення з особистими справами тощо;

г) здійснення державної влади на засадах поділу її на законодавчу, виконавчу, судову. Це найважливіший прояв демократизму усієї державної діяльності, усього державного механізму.

Таким чином, демократизм проявляється у змісті служби (турбота про права і свободи громадян), і у формах її здійснення (поділ праці, гласність, загальнодоступність тощо).

Всім відомо, що виконувати обов'язки, наприклад, лікаря або вчителя необхідно на професіональній основі, тобто постійно, в ході певного проміжку часу, в межах певного колективу і за винагороду, що виплачується регулярно. Професіоналізму потребує і адміністративна діяльність. По-перше, для неї потрібна компетентність, а вона тим вища, чим більші знання та досвід працівника. Професіоналізм стимулює придбання знань, їх підвищення, накопичення досвіду праці. По-друге, здійснення виконавчої влади потребує організаторських здібностей. По-третє, оперативний, повсякденний, характер адміністративної влади припускає, що нею повинні займатись безперервно, приділяючи їй багато часу, тобто професійно за визначену плату. По-четверте, адміністративна діяльність потребує високої чіткості, дисциплінованості, своєчасного виконання наказів вищестоящих органів.

Принцип професіоналізму державної служби припускає:

а) компетентність працівників, тобто знання своєї справи, наявність необхідної освіти, стажу, навичок, системи підвищення кваліфікації. Одним із головних обов'язків службовця є підтримка рівня своєї кваліфікації. Наприклад, у військовослужбовців, працівників міліції фізична і службова підготовка проводиться в обов'язковому порядку в робочий час;

б) систематичне, регулярне виконання функцій, операцій, оформлення, вирішення справ, стабільність службових відносин. Це дозволяє працівнику глибше пізнати проблеми, які перед ним стоять, людей, оволодіти необхідними навичками, методами керівництва; до того ж відчуття стійкості психологічно вивільняє службовця і сприятливо впливає на професійну діяльність;

в) регулярне отримання оплати за свою працю не нижче заделегідь обумовлених розмірів;

г) політичну нейтральність. Службовець повинен діяти згідно з правовими актами, а не за партійними установками; питання партійності не повинні мати великого значення для підбору кадрів; службове становище не можна використовувати в інтересах політичних партій, в державних органах не можна створювати партійні організації;

д) лояльність державного службовця. Незалежно від партійних та інших інтересів він повинен триматися в межах законності, службового обов'язку, бути коректним, уважним до людей, толерантно ставитися до всіх, хто від нього залежить і звертається до нього;

е) відповідальність за невиконання чи неналежне виконання посадових обов'язків, за якість підготовлених чи прийнятих рішень. За свою діяльність службовці можуть нести дисциплінарну, адміністративну, кримінальну, матеріальну відповідальність.

Найважливіший засіб забезпечення професіоналізму – номенклатура – налагоджена система підбору і висування кадрів. Вона є необхідним елементом професійної служби. Без цивілізованої, контролюючої, законослух-

няної, відповідальної номенклатури демократія як система влади неможлива [7, с.115–118].

Турботу щодо правового, соціального захисту службовців, їх економічного забезпечення також можна розглядати як засіб підвищення професіоналізму, а отже, і ефективності служби. Захист службовців, їх забезпечення здійснюється з урахуванням якості, стажу, важливості праці.

Професіоналізація державної служби потребує, щоб прийняття на державну службу, оцінювання і просування кадрів були максимально об'єктивними і гласними, здійснювалися на підставі особистих заслуг і досягнень. Професіонал – це кваліфікований спеціаліст. Особливістю державної служби є те, що, виконуючи функції держави, державний службовець має стати «частиною» держави, бути здатним до аналізу варіантів рішень, що приймаються як на державному рівні, так і на рівні місцевого самоврядування, вільно орієнтуватися в законодавчому полі і дотримуватися Конституції, законів України, інших нормативно-правових актів.

Список літератури: 1. Державне управління в Україні. (Навчальний посібник). За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К., 1999. 2. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Н.Р.Нижник. К., 1999. 3. Старілов Ю.Н. Государственная служба в Российской Федерации. Воронеж, 1996. 4. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: курс лекций. М., 1997. 5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141. 6. Про державну службу: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 52. Ст. 490. 7. Бахрах Д.Н. Административное право. Учебник для вузов. М., 1999.

Надійшла до редколегії 20.04.04

О.Ю. Синявська

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Конституція України створила необхідні правові засади для розбудови в нашій країні демократичної, соціальної, правової держави. Але без ефективної професійної діяльності органів внутрішніх справ, покликаних забезпечувати і охороняти права, свободи та законні інтереси учасників суспільних відносин, успіх демократичних перетворень в країні неможливий. Не викликає заперечень твердження, що ефективність виконання складних і відповідальних завдань, які стоять перед органами внутрішніх справ, значною мірою залежать від професіоналізму персоналу. В той же час, формування професійних знань нерозривно пов'язане з культурою та мораллю працівників органів внутрішніх справ.

Багато науковців займалося проблемами вивчення професійної культури працівників органів внутрішніх справ, ставлячи за мету, перш за все, з'ясувати сутність та зміст цього феномену, а також окреслити шляхи формування професійної культури правоохоронців [Див., наприклад: 1–3 та ін.]. Але ми у даній статті розглянемо дещо інший аспект професійної